

Turistične gozdne poti in varstvo narave
(posvet, Pocarjeva domačija, Radovna, 22. september 2004)

Ivan Žnidaršič¹

Predlogi za vodnike na gozdnih učnih poteh - GUP

Komisija TZS za razvoj turizma v gozdnem prostoru spremlja, skrbi in spodbuja razvoj strategije za gozdne učne poti – GUP. Važna je tudi vodniška služba in zato si je komisija zadala nalogo, da izdela »Osnutek usmeritev in pogojev za vodnike na urejenih GUP in drugih učnih objektih v gozdu in gozdnem prostoru« kot predlog. GUP je sestavni del v raznovrstni ponudbi ekoturizma.

Pred organiziranjem GUP so gozdarska društva že v dobi avstroogrske in prejšnje Jugoslavije spontano in organizirano popularizirala gozdarstvo v časopisih ali predavanjih predvsem iz potrebe varovanja gozdov. Uzurpacija in kraja lesa, divja paša v gozdu, potrebe po pogozdovanju na Krasu in na primer vpliv gozdne klime na zdravljenje tuberkuloze i.t.d. Znani so inž. Beltram, inž. Jurhar in drugi, katerim so predvsem terenski gozdarji sledili zaradi novih zahtev družbe vse do današnjega dne. Inž. Ciglar je bil pionir za gozdne učne objekte in gozdne prostore za rekreacijo. Zatem je Univerza v Ljubljani, Biotehnična fakulteta, oddelek za gozdarstvo v prejšnjih 2 desetletjih pripravil in izdali številne Zbornike seminarjev. Zbornik »Gozdne učne poti v Sloveniji« je izšel leta 1986; potem drugi zborniki o raznih nelesnih funkcijah gozda kot n. pr. o estetski funkciji, o športu in rekreaciji, turizmu, kulturni in naravni dediščini ter še druge zbornike n. pr. Bogastvo iz gozda. Vse to je nastalo pod uredništvom prof. dr. Boštjana Arka. To literaturo s pridom uporabljajo tudi za popularizacijo gozdov in zajema precejšnji del funkcije gozdov z glavnimi skupinami: ekološke, socialne in proizvodne funkcije. To znanje je potrebno pri posredovanju naši širši javnosti. GUP -iji ene od načinov, da se na pohodu na svež in prepričljiv način udeleženci seznanijo z gozdom, njegovi zgradbi, z vrstami drevja, s procesi v gozdu, divjadi in gozdnim delom, negi in spravilu lesa i.t.d. in tako zapolnjuje marsikatero vrzel na področju institucionalnih oblik posredovanja znanja.

Posredovanje znanja o gozdu, gozdarstvu in gozdnem prostoru mora biti sproščeno, ne sme biti ex katedra. Pod skoraj neopaznim vodstvom naj udeleženci kot raziskovalci odkrivajo abecedo in modrost Narave. Udeleženci morajo dobiti stvarno predstavo o delovanju naravnih sistemov.

Najbolj občutljivo za podajanje je predstavitev gozda kot življenjsko skupnost, gozdno združbo kot ekosistem in okoljetvornega elementa. Definicija: Ekosistem je temeljna funkcionalna enota in obsega živi in mrtvi svet, ki vplivata drug na drugega (Odum) je potrebno razložiti preprosto in primerno z ozirom na oblikovano sestavo udeležencev - ciljno grupo.

Da bi gozdna združba z naravnim deležem vrste drevja dobro opravljala ekološke, socialne in proizvodne funkcije moramo izhajati iz gozda kot ekosistema, ki ima 4 komponente:
a – abiotska sfera – (neživi del)

¹ Ivan Žnidaršič univ. dipl. ing. gozd., član »Komisije za razvoj turizma v gozdnem prostoru« pri Turistični zvezi Slovenije

- b – proizvajalci – Avtohtoni organizmi
- c – makrokonzumenti – heterotrofni organizmi
- č – razkrojevalci molekul mrtve protoplazme

Vsa živa bitja v tem sistemu so medsebojno povezana z določenimi zakoni in vsaka vrsta (populacija) opravlja določeno funkcijo oziroma zaseda ekološko nišo. Zasedba vseh deluje optimalno funkcioniranje ekosistema in je gozd stabilen proti ujmam in nasproti udarcem človeka. Tudi manjšinske drevesne vrste ne bi smele manjkati kot n. pr. divje sadno drevje, grmovne vrste i.t.d. S pravilno pestro zgradbo je zajamčen pretok energije in krogotok hranilnih snovi. Zato je odvzem lesa ter rastlinojede in mesojede živali z lovom nujen toda v okviru prirastka, drugače bi mase kopičile in zgnile. Zato nivoji a, b, c in č morajo biti v pravilnem medsebojnem razmerju in da so vse ekološke niše zastopane. Zato razvoj prihodnje sestave spremljamo z izbrano nego, za delovanje vseh funkcij gozda, v celotnem ciklusu do pomlajevanja, čiščenja, redčenja do ponovnega odpiranja krošenj za ponovni vznik naravnega mlaja.

Osnove za takšno delo so se gozdarji naučili v pragozdu, kjer ponavadi 2-3 stara drevesa odnosno nastane svetlobni jašek, ki se pomladi pod okriljem starševskih krošenj. Torej na malih površinskih in difuzno po sestoji. Zato smo pri nas odpravili razne mehanistične metode pri negi gozda skupaj z golosečnjo (prepovedane) in uvedli sonaravne gozdu - gojitvene sisteme: skupinsko postopno in prebiralno gospodarjenje. To je del osnovnega podajanja za vodnike po gozdnih učnih poteh in je pogoj za lažje razumevanje vseh ostalih funkcij gozda in kulturne krajine.

Vodniki ponekod podajajo preveč faktografije in parcialnosti. Potrebno pa je poleg prvega nivoja to so podatki in drugega nivoja urejanja podatkov predvsem tretji nivo razmišljanja ko odkrijemo (razlagamo) procese od katerih je odvisna sposobnost preživetja in odpornost celega ekosistema in vse gozdne podprocese, ker s tem spoznamo večino sprememb in potem pravilne rešitve. (Na ravni holističnega gledanja na medsebojne povezave z notranjim sistemom in povezave s širšim okoljem). Kot n. pr.:

Posamezne elemente gozda n. pr. potok kot sestavni del gozdov se razlaga o hidrološki funkciji, ki jo opravljajo zlasti gozdovi, ki obnavljajo čistost podtalnice, sposobnost zadrževanja vode v tleh in rastlinah in uravnavajo vodni režim.

Od značilnice n. pr. gozdne prehlajenke kot indikator rodovitne, produktivne gozdne združbe i.t.d.

Ekološke funkcije, predvsem varovanje tal pred erozijo, preprečevanje raznih plazov so osnove še za vse druge funkcije biotopska, klimatska kot življenjski prostor za biološko raznovrstnost in lokalno klimo.

V ospredju so sedaj socialne funkcije: higiensko – zdravstvena zlasti gozdovi, ki varujejo bivalna in turistična naselja in zaklanjajo površine pred škodljivimi emisijami: hrupa, prahu, plinov, žarčenja ter blažijo nezaželene učinke prometa ind. objektov.

Pomembne so še rekreacijske površine, da pridejo ljudje v stik z naravo, poučne in turistične funkcije, varovanje naravne in kulturne dediščine, estetsko in obrambna funkcija.

Tretje so proizvodne: lesna proizvodnja, nabiranje nelesnih gozdnih dobrin in lovna gospodarska funkcija.

Vodnik naj razlago teh funkcij popestri z realnimi dogodki in pojavi na smi poti in bližnjem okolju. Za današnji čas obiskovalci radi prisluhnejo dejstvu, da smo na robu zdravja in bolezni in kakšen vpliv ima gozdna mikroklima, sam gozdni prostor na notranje organe sistema: pljučni, srčno žilni, prebavni i.t.d. Že s sprehajanjem po gozdu, z zdravilnimi majhnimi stresi, povzročamo, vzbudimo notranje dražljaje za boljše delovanje teh organov in s tem izboljšujemo zdravje.

Turisti so radovedni nad različnimi pojavi v gozdu ter znamenitimi drevesi, naravnimi in kulturnimi spomeniki – dediščino. Vodnik vedno pojasni v zvezi z dogodki ali procesi n. pr. zaraščanje arheoloških spomenikov.

Zanimiva je demonstracija pravilno oblikovanih dreves kot nosilca funkcij in pri tem visoko izbiralno redčenje.

Zanimiv je tudi vzrok za nastanek monokultur smrek kot zgodovinsko dejstvo, da so prejšnje bukove gozdove posekali zaradi kurjave in pepelike na glažutih ali cele generacije gozdarjev sedaj popravljajo te napake (Pohorje in še kje v Sloveniji).

Vzgojno vpliva na mladino, če jim pokažemo onesnažene gozdne robove, povemo o gozdnem bontonu in gozdni etiki.

Omeniti, da je delo na prostem zelo težko, čeprav precej mehanizirano. Za spravilo lesa smo zgradili produktivne cestne prometnice, ki pa služijo tudi krajanom, športnikom, turistom in so multi funkcionalne. Včasih se je les spravljalo z volji, vodnimi drčami, ponekod z gozdno železnico, sedaj pa mehanizirana vozila, stolpne vlečne žičnice i.t.d.

Vodnik v gozdnem prostoru mora poleg splošnega znanja, ki ga imajo vsi vodniki imeti še posebno znanje o varnosti udeležencev, kajti v gozdnem masivu so se nam posebno učenci neopazno oddaljili in začasno zašli. Potrebna je bila intervencija. Za disciplino in nemoten potek po GUP odgovarja vodja skupine udeležencev. Priprave pa so: glede opremljanja z obuvali in oblačili. Seznaniti jih s težavnostjo terena: daljini, težavnosti in čas pohoda prilagojen ciljni skupini, oziroma starosti, kondiciji.

Vodniki so tedaj praviloma gozdarji zaposleni v Zavodih za gozdove in nekaj upokojencev iz gozdarskih društev. Koordinator zadolžen za GUP zadolži vzdrževalca, kajti atmosferilije in vandalizem so vzrok poškodovanja predmetov predvsem tabel. Ker ni bilo sistematičnega mentorstva je kvaliteta vodenja bila zelo različna. Izkušnje kažejo potrebo, da koordinator na Zavodu za gozdove z ozirom na oblikovane vrste udeležencev: različna društva, nižje in višje šole, naravoslovni učitelji, ekonomisti, tehnično osebje, zdravstveni delavci ali pa izletniki i.t.d. določi tako osebo, ki bi zadostili radovednosti udeležencev (vsak ni za vse).

Osnova znanja o gozdu je za vse udeležence enaka toda z različno stopnjo zahtevnosti. Vsaj ¼ časa je namenjena diferencirani snovi, ki specialno zanima njihova stroka: ekonomiste zanimajo resursi, stroški po enoti proizvoda, rekreativce pa zanima učinki gozda na zdravje, turistične delavce pa zanima ekoturizem in podobno.

Največ vprašanj je: »zakaj tu sekate« in zlobno pripominjajo včasih »spet potrebujete denar, zakaj pa sušic ne posekate«, ki je morda namenoma ostala za ptičji svet, ali pa se je šele tisto leto osušila. Zanima jih sušenje dreves vsled slabšanja klimatskih razmer in onesnaženja ozračja in s tem v zvezi propadanja jelke in podobno. Važno je tudi, da gospodarstvenikom in oblastnikom, urbanistom opomnimo meje nosilne zmogljivosti kulturne krajine za razumno ceno vzdrževanja mikrostrukture kmetijskih površin.

Zanimanje za ekoturizem je vedno večje. Zato je nujno, da znajo turistični delavci v svojih delovnih organizacijah in društvih tudi sami kaj vedeti o GUP posebno je zaželeno za animatorje, da se tudi sami udeležijo pohoda na GUP: . Nekateri pa želijo postati tudi vodniki. Predlagam, da se dodatno izobrazijo kot pogoj, da dobijo licenco za vodenje. Z vednostjo Zavoda za gozdove naj

bi gozdarsko društvo organiziralo neke oblike tečajev in jih usposobili za vodnike po GUP. Primerno bi bilo izobraževanje tudi za ostale, ki želijo postati vodniki. Izobraževanje je nujno, če hočemo dvigniti kakovost vodenja in posebno za dobrobit gozda ko odloča o gozdnem prostoru.

Vzdrževanje objektov na GUP zahteva tudi denarna sredstva. Sponzorji in donatorji ponekod sodelujejo pri izdaji zloženek ali pisanih vodičev. Po vzoru drugih dežel lahko bi financirali tudi opremo na GUP s tem, da bi bili zapisani na spodnjem delu pojasnjevalnih tabel ali ime darovalca na sedežni grupi in s primernim stavkom npr. zapis lesno predelovalne industrije, da so njihovi proizvodi avtohtoni iz teh gozdov. Zavarovalnice iz zdravstvenega zavarovanja bi »obvezno« morale sponzorirati take objekte, ker jim je v interesu, da imajo manj izdatkov, če ljudje skrbijo za svoje zdravje v naravnem okolju. Turistična podjetja tudi imajo svoj interes in bi morali v večji meri biti sponzorji za GUP.

Človek v gozdu gleda rojevanje in umiranje dreves in razmišlja o sebi, ker v hrupnem okolju je manj možnosti.

Potrošniško urbanizirani človek in tegobe civilizacije odtujujejo, postane prazen. Gozd kot prabtni element narave je zatočišče, da se človek zave samega sebe. Duhovne dobrine, ki jih tudi gozd s tem daje rojevajo gnotne dobrine. Tudi na to funkcija ne sme pozabiti.

P.S.

To so razmišljanja z delovnimi predlogi vodnikom na GUP. Potrebno bo verjetno kaj črtati, skrajšati. Verjetno kaj dodati če je važno, toda izpuščeno. Stremeti je, da vsaj temeljne vsebine o gozdu povedo na še minimalnem kritičnem pragu podajanja in, da se ne razvrednoti prava značilnost in delovanje gozda.

Vedno večje zanimanje tudi za te zvrsti ekoturizma; dvignimo ga še na kakovostnejšo raven. Vandalizma v gozdu bo manj, razumevanje oblasti in prebivalstva za gozdarsko dejavnost pa bo večje.

Maribor, 01.10.2001

Ponovno, 01.12.2002